

Мўминжон ХЎЖАЕВ
Дилмурод ДЖУМАНОВ

ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИ МЕРОСИДА ОБОД ТУРМУШ ТАРЗИ ҲАҚИДАГИ ҒОЯЛАР

*Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий
университетининг 95 йиллигига бағишланади*

**МУММИНЖОН ХЎЖАЕВ,
ДИЛМУРОД ЖУМАНОВ**

ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИ МЕРОСИДА ОБОД ТУРМУШ ТАРЗИ ҲАҚИДАГИ ҒОЯЛАР

Тарихий-фалсафий ва ахлоқий таҳлил

Тошкент
«Истиқлол нури»
2013

УЎК: 94(092)
821.512.133(092)

КБК: 87.7

Х-98

Хўжаев М.

Шарқ мутафаккирлари меросида обод турмуш тарзи ҳақидаги
ғоялар: тарихий-фалсафий ва ахлоқий таҳлил / М. Хўжаев, Д. Жуманов;
масъул муҳаррир: М. Абдурахмонов. – Тошкент. «Истиқлол нури», 2013. – 120 б.

КБК: 87.7

Масъул муҳаррир:

Тарих фанлари доктори, профессор
Муҳаммаджон АБДУРАҲМОНОВ

Тақризчи:

Фалсафа фанлари номзоди, доцент
Бахтиёр ЖАЛИЛОВ

Нашриёт муҳаррири:

Бехзод ҚОБУЛОВ

*Ушбу рисоладан Шарқ мутафаккирларининг обод турмуш
ҳақидаги фикр-мулоҳазалари, панд-насиҳатлари, шунингдек, улар-
нинг ҳаёти, фаолиятига доир ибратли воқеалар баёни ўрин олган.
Китоб кенг ўқувчилар оммасига мўлжалланган.*

ISBN 978-9943-4099-7-2

© М. Хўжаев, Д. Жуманов
© “Истиқлол нури” нашриёти
2013 йил.

ЎЗБЕКИСТОН – ОБОД ТУРМУШ ТАРЗИ ҲАҚИДАГИ ҒОЯЛАР БЕШИГИ

Муқаддима ўрнида

Обод турмуш тарзини – шакллантириш инсониятнинг кўхна орзуларидандир. Бу йўлда заҳмат чекиб не-не улуғ зотлар изландилар, ёвқур паҳлавонлар мардларча она заминларини ҳимоя қилдилар. Икки дарё оралиғида яшаган буюк халқимиз шу тариқа асрлардан асрларга обод турмуш тарзи ҳақидаги ғояларни такомиллаштириб, маданият ва илм-фан бобида дунёнинг илғор миллатларидан бирига айланди.

2013 йил Ўзбекистонда “Обод турмуш йили” деб аталди.

Бу хабарни илк марта эшитган ватандошимиз ёдига бобо тарих, соҳибқаромат аجدодларимиз, жасур бобокалонларимиз келади. Ўйлаб кўрилса, ақлу иймони саломат инсон борки, обод турмуш азда бўлиб келган. Биз – ўзбеклар-ку, инчунун. Демак, моҳиятан олганда, Президентимизнинг айтган “Обод турмуш йили” иборасининг замирида буюк Ватандошларимиз меросига муносиб ворис бўлишга чақириқ бор. Нафақат ўзини, оиласини, халқини, балки бутун инсониятни обод ва озод турмуш кечиришга чорлаб ўтган улуғ алломаларимиз ниятларини амалга ошириш, пировардида, бугунги мураккаб замонда миллий анъаналаримизга янада садоқатли бўлишга даъват бор.

Шу ўринда тарихга бир назар ташлаб, бу борадаги қарашлар манзарасини ёдга олсак.

“Миллатларнинг энг қадими ва энг улуғи – туркнинг бош бўғини” (соҳибқирон Амир Темур сўзи) бўлган ўзбек халқи дунё аҳлига самовий тулпорлар, нафис қоғозлар, асл чинилар, пўлат қиличлар, сархил мевалар орқали

танилган. Бу юрт ўғлонлари дунёнинг энг мўътабар илм даргоҳларида асосий вазифаларни бажаришган. Ибратли жихати шундаки, обод турмуш тарзи ва лукмаи ҳалол ақидасига мувофиқ, илм-фан борасида беназир бўлган уламою фақиҳларимиз ҳунар ўрганиб, касб ўрганиб, шунинг орқасида тирикчилик ўтқаришган. Масалан, Ҳазрати имом номи билан машҳур Ал-Қафғол Шоший қулфсоз бўлганлари, митти қулф-калит ясаб, замондошларини лол қолдирганлари маълуми машҳур...

Хўш, ободлик нима ўзи? У фақат моддий тушунчами ёки кўнғилнинг поклиги, имоннинг саломатлиги, таннинг сихатлиги, кишининг ойдин ҳис-туйғуларга эшлиги ҳам мазкур тушунчанинг табиатида борми?..

Бир сўз билан айтганда, ободлик, айниқса, у турмушга нисбатан ишлатилганда, кўркам бир ҳаёт тарзини, аҳил-иноқ ҳаётни, покиза турмушни ифода этади. Бунда ўша маънавий поклик ҳам алоҳида ўрин тутади. Бинобарин, обод тушунчасини фақатгина тозалик ва озодаликка боғлаб тушуниш ва тушунтириш нотўғри.

Лекин, шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, обод турмуш деганда, аввало жисмоний, сўнгра руҳан поклик назарда тутилади. Яъни, тушунчада моддий ҳисса устунроқ.

Ўзбекистон Республикасида, мана, 22 йилдирки, ободлик, ободончилик ишларига алоҳида эътибор бериб келинмоқда. Бирон йиғин ёки бирон тадбир йўқки ободлик, кўркамлик каби эзгу тушунчаларга эътибор берилмаса.

Республика Президенти И.А.Каримов “Юксак маънавият – енгилмас куч” асарида “Маънавиятни шакллантирадиган асосий мезонлар” тўғрисида фикр юритиб дунёда ном қолдирган олимларни эслатиб, буюк олим Ибн Сино ҳақида қуйидагиларни таъкидлайди: “Ноёб фазилатлар соҳиби бўлмиш машҳур аллома Ибн Синонинг “Тиб қонунлари” асари неча асрлар давомида Европанинг энг

нуфузли олий ўқув юртларида асосий тиббиёт дарсликларидан бири сифатида ўқитиб келингани, дунё миқёсида “Медицина”, “Соғлом турмуш тарзи” деган тушунчаларнинг фундаментал асоси бўлиб хизмат қилгани, албатта, чуқур ҳаётий ва илмий заминга эга. Аниқроқ қилиб айтганда, бу беназир алломанинг бутун илмий фаолияти дунё тараққиётини инсонпарварлик руҳида, яъни, маънавий негизда ривожлантиришга улкан таъсир ўтказди, деб айтишга барча асослар бор”.¹

Ҳар йили кўклам келиши билан, баҳорги тенгкунлик – Наврўзи олам арафасида юртимизда улуг бунёдкорлик ишлари авж олади. Бободехкон ўз ишини, аввало атрофмухитни, яшаб турган манзил-маъвосини саранжом-саришта қилишдан бошлайди. Маҳалла-кўй бир тану бир жон бўлиб, ҳашар йўли билан кўчалару ариқларни тозалайдилар, қўйингчи, эл-юрт ободлик сари, покизалик сари ошиқади. Бундай гўзал манзара дунёнинг ҳеч бир ерида йўқ. Зотан, ободлик ҳаваси қалби пок, Ватанпарвар инсонлардагина жўш уради.

Шу маънода, кириб келаётган 2013 йилнинг Ўзбекистонда «Обод турмуш йили», деб эълон қилиниши халқ фаровонлигини ошириш йўлида олиб борилаётган ишларни янги босқичга кўтариш, таъбир жоиз бўлса, фойдаланилаётган имкониятларни янада кенгайтиришда долзарб аҳамият касб этади.

Обод турмуш кўнгилдаги хотиржамлик, юртдаги осойишталикдан бошланади ва ундан маънавий куч-қувват олади. Юртбошимизнинг «Мустаҳкам оила йили»да қўлга киритилган натижаларни сарҳисоб қилиб, кейинги йилни «Обод турмуш йили» деб эълон қилишларига айни шу нуқтаи назардан ёндашсак, масаланинг моҳиятига янада яқинлашамиз.

Агар поёнига етган «Мустаҳкам оила йили» Давлат

---

¹ Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Т.: “Маънавият”, 2008, 43-бет.

дастури доирасида барча молиявий манбалар ҳисобидан 2 триллион сўмдан ортиқ ҳамда 100 миллион АҚШ долларида зиёд маблағ сарфланганини инобатга олсак, чиндан ҳам Ўзбекистонда амалга оширилган ишларнинг кўлами ва миқёсини яққолроқ ҳис этамиз. Шунингдек, ёш оилаларга ғамхўрликни кучайтириш, уларни ҳуқуқий ва ижтимоий жихатдан ҳимоя қилишни янада кучайтириш, моддий ва маънавий жихатдан қўллаб-қувватлаш масалалари ўтаётган йилнинг энг муҳим масалалари саналганини таъкидлаш жоиз. «Ёш оилаларни ижтимоий қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ҳукумат қарори асосида 2012 йилда ҳар бири 48 та хонадондан иборат бўлган 100 та кўпқаватли уй қурилгани ҳам бунга мисол бўлиши мумкин.

Ана шу даврда оилалар фаровонлиги ва даромадини ошириш учун тижорат банклари томонидан қарийб 80 миллиард сўмга яқин, касб-ҳунар коллежи битирувчиларининг бизнес лойиҳаларини молиялаштириш учун эса салкам 47 миллиард сўм миқдоридида микрокредитлар ажратилди.

2012 йилда қишлоқ аҳоли пунктларини марказлашган тармоқлар орқали тоза ичимлик суви билан таъминлашни янада яхшилаш бўйича қўрилган қўшимча чора-тадбирларга асосан қарийб 108 миллиард сўм ва 96 миллион АҚШ доллари миқдоридида маблағ сарфланиб, 1 минг 220 километрдан зиёд янги сув тармоқлари барпо этилган.

Юртимизда ўтган йиллар мобайнида тўпланган тажриба шуни кўрсатмоқдаки, йилга фақат чиройли ном бериш эмас, балки бу ғояни умумхалқ манфаатига дахлдор бўлган аниқ мақсад ва мазмун, таъсирчан ва самарали тадбирлар билан ҳаётга татбиқ этиш хал қилувчи аҳамият касб этмоқда. Яъни Президентимиз таъкидлаганларидек, «Йилга ном бериш негизида авваламбор ҳар бир одам, ҳар бир оила, қолаверса, бутун халқимизнинг ҳаёлидан ўрин

олган вазифаларни амалга ошириш, тараққиётимизни жадаллаштириш, ҳаётимизни янада фаровон қилиш – айна шу каби эзгу мақсад-муддаолар туриши лозим».

Шу маънода, янги – 2013 йилга «Обод турмуш йили» деб ном берилиши чиндан ҳам юртдошларимиз кўнглидаги ниятларининг ижобати бўлди, дейиш мумкин. Чунки обод турмуш, гўзал ҳаёт, деган тушунчалар азал-азалдан онгу тафаккуримизда, энг аввало, фаровонлик, тўкинлик, мўлкўлчилик, қут-барака, бозорлардаги арзончилик маъноси-ни англатади. Шунинг учун ҳам бугун фаровонлик тушунчаси Ватан равнақи ва юрт тинчлиги деган эзгу ғоянинг асосий мазмун-моҳиятини ташкил этади.

Шу ўринда собиқ шўролар даври манзарасини бир ёдга олайлик. Ободлик, обод турмуш қаерда бўлади? Албатта, оилада. Шунинг учун, дастлаб оиланинг маънавий-ахлоқий дунёқарашини юксалтириш керак. Оилада ободлик бўлса, маҳаллада, қишлоқда, туманда, вилоятда, республикамизда ободлик, тинчлик-осойишталик ҳукм суради. Шўро даврида эса, оиланинг аҳволи ғоят аянчли бир тусга келиб қолган эди. Фақатгина Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллиги қўлга киритилгач, мустабид тузум пайтида оёқ ости бўлган қадриятларимиз тиклана бошланди. Хусусан, оилага нисбатан давлат сиёсати умрбоқий миллий хусусиятларимизни инобатга олган ҳолда олиб борилди. Собиқ шўролар тузумининг инсоният томонидан рад этилишини асосий сабабларидан бири, шубҳасиз, оилага безътиборлик, маънавий бўҳрон эди.

Президент Ислом Каримовнинг тарихий аҳамиятга эга улкан маънавий жасорати туфайлигина аҳоли ўртасида обод турмуш тарзини тарғиб этиш, оила мустаҳкамлигининг ҳуқуқий, ахлоқий, моддий ва маънавий асосларини яратиш борасида улкан ҳажмдаги ишлар амалга оширилди. Қайд этиш ўринлики, оилада обод турмуш тарзини шакллантириш масалалари ривожланиш-

нинг “ўзбек модели”ни ўзига хос бир таркибий қисмидир. Шунингдек, бу йўналишдаги кенг қўламли илмий ҳамда амалий ислохотлар, уларнинг натижалари махсус илмий тадқиқот олиб боришни тақозо қилади. Бу битиклар эса айни мақсаддаги дастлабки изланишлардан биридир.

Президентимиз И.А. Каримовнинг оилада обод, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш ҳақидаги фикр-мулоҳазалари, асарлари, нутқ ва мақолалари ушбу рисоламизни ёзишда қимматли манба бўлиб хизмат қилди.

Буюк мутафаккирлар Маҳмуд Қошғарий, Абу Али Ибн Сино, Абу Райҳон Беруний, Форобий, Алишер Навоий, Нодирабегим, Аҳмад Заки Валидий ва бошқа мутафаккирларнинг асарларида оилада, эл-улусда обод турмуш маданиятини шакллантиришга доир қимматли мулоҳазалар илгари сурилганки, мазкур китобимизда ана ўша мулоҳазаларга суяндик, уларни билганимиз қадар бугунки кун мақсадларига, вазифаларига мутаносиб шаклда шарҳладик. Буюк мутафаккир Алишер Навоий асарларида обод турмуш, оила маънавияти ва унинг ижтимоий тараққиётга таъсири муаммосига дахлдор теран фалсафий фикр-мулоҳазалар мавжудки, улар мавзу доирасида таҳлил қилинади, қиёсий ўрганилади.

Ҳайратланарли жиҳати шундаки, мутафаккирларимиз обод турмушнинг қанчалар улкаш машаққатлар эвазига бунёд бўлишини чуқур тушунганлар ва қатъий амал қилганлар. Энг муҳими, дарахт эк, боғ ярат, дея авлодларга ўлмас эзгу сўзларни васият қилиб қолдирганлар. Бу ҳақда гап кетганда, ҳазрат соҳибқирон барпо этган 14 та боғни – бири биридан гўзал чаманзорларни эсга олиш ўринли. Ёки бўлмаса, қай юртга бормасин, қай элда умргузаронлик қилмасин мухташам бино солиб, сўлим боғроғлар яратган ўзбегимнинг донгдор тарихига бир назар ташлашнинг ўзи кифоя.

Хулоса ўрнида, обод турмуш ҳақидаги Шарқ мутафак-

кирларининг қарашлари, аждодларимизнинг тутимлари, эзгу урф-одатларимиз ҳақида сўзламоқни ният қилиб, ушбу рисолани бугун эътиборингизга ҳавола қилмоқдамиз. Муҳтарам китобхонлар ушбу рисолани ўқиб, ўзлари учун муайян даражада қониқиш ҳосил қилсалар, биз муаллифлар шунча бахтиёр бўлур эдик. Ишдаги хато ва нуқсонлар учун маъзур тутишларини сўраб, ўқимоққа ниятланганингиз – қўлингиздаги китоб мутолааси хайрли кечишини тилаймиз.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/oz/asar/1427> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/1427> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно
найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/1427>